

NESTEHÜLSEN – DUTÁ ODĚVNÍ NÁKONČÍ VE STŘEDOVĚKÉ A NOVOVĚKÉ PRAZE

TOMASZ CYMBALAK – SYLVIE SVATOŠOVÁ

Tématem příspěvku jsou archeologické kovové nálezy, které po dlouhou dobu nebyly interpretovatelné. Teprve porovnání s ikonografickými prameny umožnilo spojit tyto drobné předměty stříhané z plechu s určitou a jednoznačnou funkcí ukončovat tkanice, šňůrky a stuhy aplikované na oděvech různých společenských vrstev. Materiálová studie poskytuje přehled o dosavadních nálezech dutých oděvních nákončí získaných v průběhu záchranných archeologických výzkumů v historickém centru hlavního města. Výrobci tkanic, šňůr a řemenů byli dosud v české a moravské odborné literatuře opomíjeni. Příspěvek si klade za cíl přiblížit drobnou, ale důležitou součást výrobního sortimentu těchto úzce specializovaných řemeslníků a široké spektrum jejího použití.

NESTEHÜLSEN – AIGLETS IN MEDIEVAL AND POST-MEDIEVAL PRAGUE

This article is concerned with archaeological small artefacts cut from metal plates. Their for a time uncertain interpretation has been explained by comparison with iconographic sources as aiglets for laces, cords and ribbons applied on garments of various social levels. This material study summarises the finds of aiglets from rescue excavations within the historic centre of Prague. Producers of laces, cords and belts have been neglected in the Czech and Moravian professional literature. This article aims at this small but important part of the products by these narrowly specialised craftsmen and their wide use.

Klíčová slova — oděvní nákončí – Praha – archeologický výzkum – středověký a novověký oděv – móda – řemesla – tkaničky – šňůrky – stuhy

Key words — aiglets – Prague – archaeological excavation – Medieval garment – Post Medieval garment – fashion – crafts – laces – cords – ribbons

Záměrem předkládaného textu je prezentovat soubor dutých oděvních nákončí z území historického jádra Prahy, tvořený výrobky zhotovovanými úzce specializovanými řemeslníky.¹ Několik těchto předmětů bylo v poslední době identifikováno v průběhu zpracování kolekcí barevných kovů z archeologických výzkumů, které v centru hlavního města prováděl odbor archeologie pražského pracoviště Národního památkového ústavu. Záchranné výzkumy probíhající v jádrech historických měst odhalují mnoho pramenů k dějinám jednotlivých měšťanských parcel a jejich obyvatel. Ač se jedná o terénní dokumentaci nebo movitý archeologický materiál, pokaždé jde o ojedinělé svědectví o minulosti zkoumaného místa.²

Soubory předmětů zhotovovaných z barevných kovů nepatří, ve srovnání s jinými materiálovými kategoriemi nálezů vytěžených při archeologických výzkumech, mezi objemově početné. Přesto jejich vypovídací schopnosti týkající se úrovně života nebo obchodních kontaktů tehdejšího obyvatelstva tento rozdíl významně nivelují.

Archivní prameny

Snad nejstarší záznamy o zhotovitelích tkanic v Praze pocházejí z 2. poloviny 14. století. V roce 1365 si jistý Hynek tkaničkář kupuje dům U tří hvězd u kostela sv. Havla na Starém Městě (TOMEK 1866, 123). Nemovitost je možno podle plánů stabilního katastru z roku 1856 ztotožnit s čp. 496, lokalizovaným ve východním úseku severní fronty dnešní Havelské ulice (VLČEK 1996, 340; LAŠŤOVKOVÁ/LAŠŤOVKA 2008, 75). Ze závěru osmé dekády 14. století pocházejí zápisy pojednávající o řemeslnících z Nového Města, kde si v roce 1378 Šimon tkaničkář pořizuje dům v severní části Černé ulice, v blízkém sousedství kostela sv. Michala v Opatovicích (dnes Opatovická čp. 153; TOMEK 1870, 97). V následujícím roce (1379) se majitelem jednoho z domů v jižním úseku dnešní Opletalovy ulice stává Jakub tkaničkář (TOMEK 1870, 290). Lokalizace několika dalších pražských

1 Tkaničkáři nebo tkaničníci, případně šňoraři (šňorečníci) náleželi do širokého spektra řemeslníků zabývajících se textilní či oděvní výrobou a v archivních pramenech jsou označováni jako *praetextarii*, *praetextifices*, *praetextarum operarii*, *schnorer*, *pantler*, *bortner*, *börtler* (TOMEK 1871, 372–374). V německy mluvících zemích zástupce této profese býval pojmenováván jako *der Nestler* (SACHS 1586), v mladším období *Bandmacher* (DOBROVSKÝ 1844, 300). Mezi výrobky, které náležely k jejich širokému výrobnímu spektru, můžeme například uvést pletené tkanice a tkaničky, oděvní šňůry a šňůrky, prýmký, stuhy a textilní šněrovadla.

2 V nálezových souborech největší podíl tradičně náleží artefaktům spojeným s každodenním provozem domácnosti. Z pohledu počtu jednotlivých výrobků je v tomto ohledu dominujícím kuchyňský odpad, ve kterém jsou nejpočetněji zastoupeny nálezy kuchyňské nebo stolní keramiky a zvířecích kostí včetně doprovodního dutého stolního skla. Podle funkční a materiálové kategorizace artefaktů zaznamenáváme pak keramiku technickou a stavební, dále výrobky ze železa či vzácněji ze dřeva a kůže. Důležitou úlohu v rámci nálezového fondu poslední dobou prováděných výzkumů plní rovněž environmentální vzorky.